

BARQAROR (YASHIL) TRANSPORT STRATEGIYASINI TAYYORLASH UCHUN YECHIMLAR TAHLILI VA TAVSIYALAR ISHLAB CHIQUISH

Amirova Nigora Ziyoviddinovna
Toshkent davlat transport universiteti
Magistratura 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: O‘zbekiston Respublikasi Barqaror (Yashil) transport strategiyasini ishlab chiqish mamlakatning uzoq muddatli barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim ahamiyatga ega. Bu strategiya nafaqat transport sektorini modernizatsiya qilish, balki mamlakatning ekologik vaziyatini yaxshilash, energiya xavfsizligini oshirish va yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratishga qaratilgan.

Kalit so‘zi: Barqaror transport, integratsiyalashgan transport, ekologiya, dekarbonizatsiya, infratuzilma ko‘rsatkichlari.

Annotation: The development of the Republic of Uzbekistan’s Sustainable (Green) Transport Strategy is of great importance in achieving the country’s long-term sustainable development goals. This strategy is aimed not only at modernizing the transport sector but also at improving the country’s environmental situation, enhancing energy security, and creating new economic opportunities.

Keywords: Sustainable transport, integrated transport, ecology, decarbonization, infrastructure indicators

Kirish

Strategiya ishlab chiqish jarayonida quyidagi asosiy tamoyillarga amal qilish taklif etiladi:

Kompleks yondashuv

Transport tizimining barcha elementlarini (yo‘l infratuzilmasi, transport vositalari, energiya ta‘minoti, shahar rejalashtirish) va transport turlari (yengil avtomobillar, yuk transporti, jamoat transporti)ni o‘z ichiga olishi kerak.

Bosqichma-bosqich o‘tish

Barqaror transportga o‘tish izchil ravishda, mamlakatning iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy imkoniyatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi kerak.

Moslashuvchanlik

Strategiya texnologik o'zgarishlar, iqtisodiy vaziyat va boshqa tashqi omillarga moslashish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak.

Barqaror transport strategiyasini ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan asosiy yechimlar va tavsiyalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Strategik rejalashtirish va huquqiy asoslar

Barqaror transport rivojlanishining uzoq muddatli maqsadlarini belgilash, huquqiy va me'yoriy asoslarni takomillashtirish, mintaqaviy hamkorlikni yo'lga qo'yish.

Transport vositalarini modernizatsiya qilish

Elektromobillar va muqobil yonilg'i bilan ishlaydigan transport vositalarini rag'batlantirish, energiya samaradorligi standartlarini joriy etish, eski transport vositalarini almashtirish dasturlarini ishlab chiqish.

Infratuzilmani rivojlantirish

Elektr transport va muqobil yonilg'i bilan ishlaydigan transport uchun infratuzilmani yaratish, yo'l infratuzilmasini modernizatsiya qilish, "aqlli" transport tizimlarini joriy etish.

Integratsiyalashgan transport tizimini yaratish

Turli transport turlarini (jamoat transporti, yengil avtomobillar, velosipedlar) integratsiyalash, transport xablarini yaratish, yagona to'lov tizimini joriy etish.

Strategiyani ishlab chiqishda hisobga olinishi kerak bo'lgan asosiy chaqiriqlar quyidagilardan iborat:

Moliyaviy resurslarning cheklanganligi va investitsiyalarni jalb qilish zarurati

Mavjud infratuzilmani modernizatsiya qilish va yangi infratuzilmani yaratish bilan bog'liq texnik qiyinchiliklar

Aholining o'zgarishlarga tayyorligi va yangi transport yechimlarini qabul qilish darajasi

Muqobil yonilg'i va elektr transporti uchun texnologik tayyorgarlik va kadrlar salohiyati

Mintaqaviy xususiyatlar va geografik sharoitlarning xilma-xilligi

Strategiyani muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun barcha manfaatdor tomonlar, jumladan davlat organlari, xususiy sektor, ilmiy-tadqiqot institutlari, fuqarolik jamiyati va xalqaro hamkorlar o'rtasida yaqin hamkorlik talab etiladi. Bundan tashqari, strategiyani amalga oshirish jarayonini doimiy monitoring qilish va natijalarni baholash mexanizmlarini joriy etish zarur.

Barqaror transport strategiyasining asosiy yo'nalishlari va maqsadlari

O'zbekiston Respublikasi Barqaror (Yashil) transport strategiyasining asosiy maqsadi – 2030 yilgacha transport sektorini ekologik jihatdan barqaror, energiya samarali va iqtisodiy raqobatbardosh tizimga aylantirish, shu orqali atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish, energiya xavfsizligini oshirish va aholining hayot sifatini yaxshilashdir.

Strategiyaning quyidagi asosiy maqsadlari va vazifalarini ajratib ko'rsatish mumkin:

Ekologik vazifalar

Transport sektoridan chiqadigan issiqxona gazlari va zararli moddalar emissiyasini kamaytirish, shaharlar ekologik vaziyatini yaxshilash

Energetik vazifalar

Transport sektorida energiya samaradorligini oshirish, neft mahsulotlariga bog'liqlikni kamaytirish, muqobil energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish.

Iqtisodiy vazifalar

Transport xarajatlarini optimallashtirish, yangi sanoat yo'nalishlarini rivojlantirish, ish o'rinlarini yaratish, yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish

Elektr va muqobil yonilg'ili transport ulushi

Elektr va muqobil yonilg'i bilan ishlaydigan transport vositalarining umumiy transport parkidagi ulushini 15% ga yetkazish.

Transport sektorini dekarbonizatsiya qilish bo'yicha son va sifat ko'rsatkichlari quyidagilardan iborat:

Transport sektorini dekarbonizatsiya qilish bo'yicha son va sifat ko'rsatkichlari yillar kesimida

Ko'rsatkich	2025 yil	2027 yil	2030 yil
Elektromobillar soni (ming dona)	30	120	350
Muqobil yonilg'ili transport vositalari soni (ming dona)	200	400	650
Zaryadlash stansiyalari soni	1500	3000	5000
Muqobil yonilg'i to'ldirish stansiyalari soni	800	1200	1800
Elektrobuslar soni	200	600	1500
Biogaz va bioetanol ishlab chiqarish (ming tonna)	50	150	300
CO ₂ emissiyasi kamayishi (million tonna)	0.5	2	5

Sifat ko'rsatkichlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Infratuzilma ko'rsatkichlari

Elektr va muqobil yonilg'ili transport uchun infratuzilma qamrovi va qulayligi

Shahar transport tizimlarining integratsiyalashuv darajasi

Yo'l infratuzilmasining ekologik standartlarga muvofiqligi

Aqlli transport tizimlari joriy etilishi darajasi

Huquqiy va institutsional ko'rsatkichlari

Barqaror transportni qo'llab-quvvatlash uchun huquqiy va me'yoriy asoslar takomillashtirilishi

Barqaror transportni boshqarish bo'yicha institutsional salohiyat darajasi

Xalqaro ekologik standartlarni joriy etish darajasi

Aholi va biznes vakillari o'rtasida ekologik ongning oshishi

"Yashil iqtisodiyot" tamoyillarini transport tizimiga joriy etish mexanizmi quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

Resurslardan samarali foydalanish

Transport sohasida energiya va resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash, yangi texnologiyalarni joriy etish

Ekologik zararni minimallashtirish

Transport vositalaridan chiqadigan zararli moddalar emissiyasini kamaytirish, ekologik toza transport turlarini rag'batlantirish, tabiiy resurslarni muhofaza qilish

Iqtisodiy samaradorlik

Transport xarajatlarini optimallashtirish, energiya tejamkor transport vositalarini joriy etish, yashil texnologiyalarga investitsiyalarni rag'batlantirish

Ijtimoiy adolat

Barcha aholi qatlamlari uchun transport qulayligini ta'minlash, transport xizmatlarining narxini barqaror saqlash, aholi salomatligini yaxshilash

"Yashil iqtisodiyot" tamoyillarini transport tizimiga joriy etish uchun quyidagi mexanizmlar taklif etiladi:

Huquqiy mexanizmlar

Barqaror transportni qo'llab-quvvatlash uchun qonunchilik bazasini takomillashtirish, transport vositalariga ekologik standartlarni joriy etish, emissiya cheklovlarini o'rnatish

Iqtisodiy mexanizmlar

Ekologik toza transport vositalarini subsidiyalash, soliq imtiyozlari berish, "ifloslanish uchun to'lov" tamoyilini joriy etish, yashil obligatsiyalar chiqarish

Institutsional mexanizmlar

Barqaror transportni boshqarish bo'yicha davlat organlarining salohiyatini oshirish, ilmiy-tadqiqot markazlarini qo'llab-quvvatlash, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish

Axborot mexanizmlari

Aholi va biznes vakillari o'rtasida ekologik ongini oshirish, barqaror transport afzalliklari to'g'risida ma'lumot berish, jamoatchilik ishtirokini ta'minlash

Bu mexanizmlar orqali "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini transport tizimiga izchil va samarali joriy etish mumkin. Buning natijasida O'zbekiston transport sektori nafaqat ekologik jihatdan barqaror, balki iqtisodiy jihatdan ham samarali bo'ladi, shuningdek, aholi hayot sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasi barqaror (yashil) transport strategiyasini ishlab chiqish yo'lida olib borilgan yechimlar tahlili natijalari, transport tizimini yanada ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan samarali holatga keltirish zarurligini ko'rsatdi. Ayni paytda respublikada transport sektori iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, u aholining harakatlanish ehtiyojini qondirish, tovar aylanishini ta'minlash va mintaqaviy integratsiyani rivojlantirishda katta rol o'ynamoqda. Biroq, bu tizimning faoliyati bilan bog'liq ekologik muammolar, xususan, atmosferaga chiqarilayotgan zararli gazlar miqdorining ortishi, yoqilg'i sarfining yuqoriligi va shahar tirbandliklari mamlakatda yashil transport yechimlarini joriy etish zarurligini keskin oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli farmoni – "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi. (2023). Transport tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha davlat dasturi.
3. Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi. (2024). Atmosferani muhofaza qilish bo'yicha hisobot.
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2023). Barqaror transport strategiyasi konsepsiyasi (loyiha hujjati).